

КВАЛИФИКАЦИОННАТА ДЕЙНОСТ В СЕКЦИЯТА ПО ГЕОГРАФИЯ — ТОЛБУХИНСКИ ОКРЪГ

Радка Давидова — учител методист

Квалификацията и професионалното израстване на учителите са основното съдържание на работата в секцията по география. Функционирането на образователната структура, нейното развитие и съдбата на новото ЕСПУ сега зависят в решаваща степен от учителите и всички педагогически кадри. Измененията в образователната система протичат двустранно — „отвън като ръководни тезиси и постановки на педагогическата наука и отвътре — като съответстваща педагогическа подготовка и квалификационна активност на самите учители“¹.

Перспективите на системата за квалификация и усъвършенстване на учителите са заложили в решенията и постановките на Юлския пленум на БКП. Съдържанието ѝ е насочено към импулсиране на самостоятелните усилия на учителите и разкриване пред тях възможност за израстване „на място“.

В това отношение секцията по география, методическите обединения и учителите методици, които изпълняват организационна роля, в определени форми осъществяват и квалификацията на учителите. Квалификационна роля играят педагогическият контрол, методическата помощ в самото училище, педагогическият тренинг, средствата и подходите на самоконтрола и саморегулацията.

Професионалната квалификация в широк смисъл на думата, като система на трудова педагогическа и професионална подготовка включва няколко подсистеми или структури; идеологически, общопедагогически, дидактически и др. теоретични и практически знания.

Общата цел на методическата дейност е високата научно-педагогическа квалификация, богатият опит и творческо развитие на учителя, насочени към формиране и многостранно развитие на учениковата личност. Следователно крайна цел на педагогическото усъвършенстване са реалните положителни изменения в личността на ученика.

Всестранно развит учител с достигнато трайно педагогическо майсторство не съществува. Трудно е даже да си го представим и опишем поради спецификата на неговата „производствена“ дейност. Всестранното развитие на личността на учителя обаче е и трябва да бъде в основата на квалификационните процеси, защото може да се усъвършенствува индивидуалността в нейната цялост, а не нейни отделни страни.

Възприемайки тези теоретични постановки, приехме за главна задача на системата за педагогическа квалификация и усъвършенстване в секцията по география съдействието и подпомагането саморегулацията на учителите, тяхното професионално саморазвитие и самоусъвършенстване. Изходно начало при определяне на целите, съдържанието и дидактическите процеси е характеристиката на учителската професия, нейните функции и специфика. Считаме за преимущество, че квалификационната дейност се организира в

¹ К. Генов. За педагогическата квалификация и усъвършенстване на учителите, МНП, 1984 г.

училището, където учителят упражнява своята професия. Като относително самостоятелна системата за квалификация на учителите включва (по Беспалко³) следните части:

- а) цели и задачи;
- б) учители, които в процеса на своята дейност се обучават и усъвършенствуват;
- в) съдържание на усъвършенствването като обучение и саморегулация;

г) практически процеси.
Стремешт ни е системата да осигурява постоянно и перманентно усъвършенствване на учителите в течение на целия им активен професионален живот, да бъде демократична, диференцирана по съдържание, форми и методи. Резултатите от квалификационната дейност оценяваме и измерваме според реалното им отражение и ефект в училище.

Съвременна стратегическа задача на системата за усъвършенствване е да постигне формирането и динамичното развитие на новия тип учител в етапа на развитото социалистическо общество.

Усъвършенствувайки своите професионални учения, учителите по пътя на квалификацията и самоподготовката си получават такова педагогическо и методическо въоръжаване, което им дава възможност да решават успешно в рамките на своите отговорности задачите и преустройството.

Квалификационният процес функционира по-добре, по-ефективно, колкото повече неговото съдържание е свързано с непосредствените и перспективни задачи на учителите. В противен случай, дори да им дава някакви общо-теоретични и общокултурни придобивки, ще си остане само допълнително бреме.

Водени от тези главни задачи, пристъпихме към организиране на дейностите в секцията по география

Учителите са основна съставна част на системата, нейн „обект“. За по-ясно и точно очертаване на задачите и подхода към осъществяването на квалификационните процеси е необходимо задълбочено проучване и възможно най-пълна характеристика на учителите по определени показатели и критерии.

Според К. Генов този анализ извършваме най-малко в следните направления:

1. Образователно равнище. Установяваме, че в Толбухински окръг работят 123 учители по география, от които 90% са редовни. От тях 8 са с II клас квалификация и 6 са старши учители. Квалификационната дейност е съобразена с това, че 81% от учителите са с полувисше образование.

2. Професионална специализация. Малък е броят на учителите, които преподават само география — 32%; 43% от географите преподават два предмета — история, химия, биология, изобразително изкуство, 25% преподават три и повече предмета. От общия брой учители 7% са преподаватели по география и дружинни ръководители.

Върху основата на тази характеристика извършваме диференцирано планиране, организация и реализация на квалификационната дейност с учителите. През 1983—1984 проведохме квалификационна работа в три центъра, като организирахме уроци по география, химия; география и биология; география и история. Затрудненията от организационен и финансов характер ни принуждават да се отказваме от тази форма, въпреки че виждаме в нея големи квалификационни възможности.

3. Характеристика на качеството на учителите. Тази характеристика правим твърде трудно и много условно, въз основа на неколкогодишни про-

верки с диагностичен характер. Тя е показателна за квалификацията и усъвършенствването в няколко направления:

а) съставът и характеристиката на учителите предопределят многообразието на образователното съдържание на квалификационния процес;

б) предполагат диференцирана квалификация и използването на форми и методи съобразно степента на подготовката на различните категории учители;

в) използването на самообразованието и самоподготовката, но в различна степен за различните групи учители.

От пет години в Толбухински окръг се работи с лични картони за квалификация на учителите (Приложение 1). В тях се попълват специалностите, които има учителят, предметите, преподава, трудовият му стаж, прекакви квалификационни форми е преминал, каква оценка е получил в института за усъвършенствване, изнесени открити уроци в секцията и училището, участие в обсъданията в секцията и учителския съвет, констатации от посещенията на методика и училищното ръководство, оценки от атестационната карта, преценки от училището, ако учителят е кандидатствал за друго учителско място или конкурс. Въз основа на тези проучвания разделяме учителите по география в окръга на три групи.

В група „В“ отнасяме младите специалисти. За тези учители квалификационната дейност е свързана с адаптацията им към задачите на конкретната дейност в училище, с усъвършенствване на педагогическите им знания и умения. През този период се стремим да обградим учителя с внимание и му оказваме помощ при реструктурирането на университетските теоретични и практически знания в съответствие с учебния предмет, изготвяне на годишното разпределение на учебния материал, методически разработки на уроци; при усвояване на функциите като класен ръководител; при усвояване стила на работа в съответното училище.

Целият период на адаптиране преминава почти в самото училище и е период на най-активно професионално усъвършенствване, обогатяване с практически умения, формиране на собствен педагогически стил. Освен помощта на училищното ръководство, учителя методик, използваме и наставничеството като форма на взаимопомощ.

Към група „Б“ отнасяме учители, които са преминали адаптивния си период. Според резултатите от учебно-възпитателната им работа те са добри, но има редица пропуски, непостоянни са в подготовката си. Всяка група делим на: учители, преподаващи само география, учители, преподаващи предимно само география, учители, преподаващи предимно география, учители преподаващи повече предмети, нередовни учители. Изискванията ни към тези подгрупи са различни. Важно е да уточним пропуските по предмета и по методика. Определяме за основна функция на квалификацията за тези групи учители издигане и поддържане знанията и уменията на равнището на изискванията и критериите, отразени в партийните и държавни документи.

Към група „А“ отнасяме учители с добра научна и методическа подготовка, умни и активни, учители с утвърден стил на работа. Тези учители непрекъснато изменят, подобряват отделни елементи от педагогическата система и осъществяват единство на теория и практика. Усъвършенствуват собствените си педагогически умения, макар че на пръв план излизат резултатите от тяхната дейност, а не собственото им професионално израстване. Проявявайки творчество в работата си, тези учители създават опит, който служи за квалификация на другите учители. Тази функция на квалификацията е творческо-преобразуваща и се проявява предимно чрез формите на самоусъвършенствване — както индивидуални, така и колективни.

Творческо-преобразуваща работа вършат учители със по-голям стаж и добра педагогическа подготовка. Те са активни на всяка секция, базови учители и участници в педагогическите четения. Критериите, по които определяме тези три групи, са обективни, но и променливи поради динамичното изме-

³ Беспалко, В. П., Основи на теорията на педагогическите системи. С., 1982 г.

нение в цялостната организация и технология в учебно-възпитателния процес.

Всяко методическо обединение се състои от учители и от трите групи. Диференцираният подход при квалификацията се състои в различното участие в дейностите: изнасяне на урок, доклад, споделяне на опит, експозе по дадена статия, изготвяне на библиографска справка, подбор и обработка на информация за урок, географско съобщение и др.

Направената характеристика ни дава възможност всички учители в окръга да бъдат включени в различни квалификационни дейности, като се започне от етапа на адаптация и се стигне до педагогическото майсторство.

През адаптационния период, когато квалификацията се осъществява главно в училище, тя се осъществява чрез *организационно-методически* или *контролно-оценъчни мероприятия*. Съдържанието е насочено главно към усвояване на практически умения в областта предимно на методиката на преподаване, на усвояване на умения на взаимоотношения с ученици, колеги, родители. Приемаме, че нови знания не са необходими, насочваме учителите главно към решаване на конкретните проблеми, към овладяване дейността на учителя. Съдържанието на квалификацията при втората група учители е насочено към запознаването им със същността на учебно-възпитателните задачи при обучението по география в момента и в перспектива и даване на конкретни методически инструкции.

Когато задачата е да се издигне равнището на определени групи учители до нивото на изискванията на определени документи, тогава за най-подходящи считаме *коллективните форми на работа, семинари, практикуми курсове*.

При творческо преобразуващата функция на квалификацията *коллективен характер* може да има само поставянето и изясняването на подходите за решаване на проблемите, докато тяхното решаване изисква самостоятелно мислене и действие. Използуваме индивидуални *очно-заочни форми — консултации с методици, обмяна на опит и др.* Насочваме учителите към *самостоятелен анализ на трудни педагогически ситуации и ги подпомагаме в прилагането на нови форми и подходи*, анализ на постиженията и описание на своя опит. С тези учители организираме *школа със задача да се проучат теоретически постановки по някои проблеми и да се усъвършенствуват методическите похвати за приложението им в практиката*. За разпространението на добрия опит правим *публикации под формата на брошури*, които *достигат до всяко училище*.

В сравнение с уч.-възпитателния процес, квалификационният процес предполага по-голямо разнообразие от форми и методи на организация и реализация. Използуваме *курсове, школи, семинари, методически съвещания, методически и практически конференции, дискусии, педагогически четения, обсъждане на уроци, консултации, и др.*, съобразени с основните задачи и функции на квалификацията и усъвършенствването.

На ниво окръг тази дейност се *организира и ръководи от централите за квалификация и информация на педагогическите кадри*. Задачата им е да проучват квалификационната структура на учителите, да изучават и установяват потребностите, насоките и формите за квалификация, да планират и осъществяват подбора на учители за включването им в квалификационни форми. Тези центрове организират и провеждат дейността в базовите училища. Учителят методик ръководи самообразованието и самоусъвършенствването на учителите чрез преценки, препоръки, беседи с учителите, включване в работа над общ проблем на група учители, разработване индивидуални планове за усъвършенствване, чрез различни форми на стимулиране и др. За да се управлява процесът на квалификация, трябва да се познава субектът на тази дейност — учителят. Тази е една от основните задачи на учителя методик при ОСНП и се осъществява главно *чрез тематичните, комплексните и текущите методически проверки*. Изводите от тях очертават задачите и

насоките на квалификационната дейност в окръга, самите те по същество трябва да изпълняват обучаващи, развиващи, възпитаващи, квалификационни функции, а методическата помощ, оказана на учителите, е основна форма на педагогическото им изразстване.

Комплексните и тематичните проверки валеят в годишния план на ОСНП. В него са упоменати училищата и лицата, които ще я осъществяват. За тези проверки се изработват конкретни планове и учителите се запознават с него месец преди проверката.

Внезапните и заплануваните посещения дават възможност да определим пропуските и характера на необходимата за учителя квалификация. Посещението в училището завършва с написването на ревизионни бележки, един сложен и много отговорен акт. То изисква голяма деликатност, точност и умение да се отличи същественото от маловажното, типичното от случайното. Не е преминала добре проверката, ако изводите се приемат равнодушно или с протест от учителя.

От една година в Толбухински окръг се експериментира въвеждането на специални картони за написване на ревизионни бележки по Д. Я. Казак (приложение 1), адаптирани към конкретните условия. Явно е, че оценките в съответната графа трябва да бъдат кратки и категорични, без условности. Това създава възможности за машинна обработка на посочената информация. Практиката показва, че използването на една подобна схема е обективна база за изготвяне на обобщени изводи при комплексните проверки не само за проверяваните учители, но и за другите просветни органи. Безспорно тази схема може да се приеме само като ориентирующа, в процеса на работата тя следва да се актуализира и усъвършенствува.

Професионално-педагогическото усъвършенстване на учителите е сложен процес. Необходимо е да се постигне единство между самообразованието и самоусъвършенствването на учителите и организираната педагогическа квалификация като оптимално средство за решаване на сложните задачи, стоящи пред образователния процес.

Приложение 1 РЕВИЗИОННА КАРТА

Име, презиме и фамилия на учителя
Училище (гр. (с)
Образование, проверен уч. предмет
Стаж по специалността общ пед. стаж стаж в училище
. посл. квалиф. курс къде времетраене
. участие в педагог. четения
клас-квалификация

ПОКАЗАТЕЛИ

ОЦЕНКИ

1. Планиране на учебно-възпитателната работа

- 1.1. Планиране дейностите на учителя в урока — тематично или чрез графи; възпитателни и образователни цели и задачи; професионално ориентиране и информиране; междупредметни връзки; използване на материална база
- 1.2. Планиране дейностите на учителя извън урока, подобряване на материална база, извънкласни дейности и изяви, работа с различните категории ученици
- 1.3. Планиране дейностите по линия на ТНТМ, форми на работа с учениците, с външни фактори, материално обезпечаване на дейностите
- 1.4. Планиране дейностите на класния ръководител — всеобхватност (уче-

ници, родители, общественост), актуалност, ефективност, целенасоченост

1.5. Планиране на дейностите по самообразованието — актуалност, реалност, приложимост

1.6. Планиране на учебно-производствените дейности, графици за разпределяне по работни места, инструкционни карти, разработени норми за време и качествено изпълнение на производствените задачи

2. Материална база

2.1. Функционално подреждане и систематизация на уредите, пособията и дидактическите материали, машините и съоръженията, отчетност и материална отговорност

2.2. Личен принос на учителя за обогатяване на материалната база

2.3. Състояние на безопасност, хигиената на труда и противопожарната охрана. Инструктаж на учениците, водене книга по охрана на труда в кабинетите, лабораториите, в учебните работилници

3. Съдържание на урока

3.1. Чистота и точност на езика, специфична за предмета терминология, научност на поднесената информация

3.2. Обем на информацията — съобразяване с подготовката на учениците без претоварване и елементаризиране

3.3. Даване на информация за най-новите постижения на науката и техниката във връзка с изучаваната тема

3.4. Включване в урока на други източници — радио, телевизия, културни институти

4. Методика и организация на обучението

4.1. Съобразяване на беседата или разказа с логическата структура на учебното съдържание

4.2. Дозирание на въпросите по обем, поставяне на проблеми, без да се изискват едностранни отговори

4.3. Използване на разнообразни форми за самостоятелна работа

4.4. Осъществяване на индивидуализация и диференциация в урока

4.5. Познаване на учебното съдържание по предмета за целия курс на обучение по близките учебни предмети, производствените направления и специалните предмети в проф. училище

4.6. Използване на междупредметните връзки — за разтоварване на учениците, за интеграция на познания и опит

4.7. Разпределение на времето за отделните съставки на урока, уплътняване на часа

4.8. Включване в урока на наличните уреди, пособия, дидактически материали и други

4.9. Професионализъм и творчество при използване на материалната база за поставяне и решаване на проблеми, а не за илюстрация

4.10. Технически познания, сръчност и умения при използване на материалната база

5. Политехнизация на учебното съдържание

5.1. Разкриване на практическата и приложната страна на изучаваните процеси, явления и закони на общото в различните приложения и основите на съвременното производство и научно-техническия процес

5.2. Изграждане на практически навики и умения за работа с измервателни лабораторни уреди и пособия и изчислителна техника

5.3. Даване на информация за различните професии, за необходимостта от конкретни знания и умения при тяхното упражняване и свързване на професионалната информация със социално-икономическото развитие

6. Възпитателни цели

6.1. Определяне и реализиране на възпитателните цели в урока

6.2. Свързване на урочното съдържание със социално-икономическото развитие на страната, окръга и селището, с партийните и правителствени документи за действено идеологическо възпитание, политическа компетентност, патриотизъм и интернационализъм

7. Педагогическо общуване

7.1. Педагогически такт на учителя, умение да организира, да създава оптимални условия за изява на всички ученици

8. Проверка и оценка на знанията

8.1. Ритмичност

8.2. Използване на разнообразни форми за проверка и оценка, включването им в цялостния ход на урока

8.3. Мотивиране при поставяне на оценките. Умение да се оптимизира учебният процес чрез проверка и оценка на знанията

8.4. Ниво на знанията и уменията на учениците (от наблюдения и контролни упражнения)

9. Работи като класен ръководител

9.1. Ефективност на предварителната подготовка за ЧКР от страна на кл. ръководител и учениците — разпределение на задачите, ангажиране на всички ученици според интересите и възможностите им

9.2. Използване на разнообразни форми за провеждане на часа на класния ръководител

9.3. Богатство и съобразеност на съдържанието на материалите, които са подготвени за часа;

9.4. Осъществяване на връзка с ЧКР с другите форми на възпитателна работа, със социално-педагогическите фактори, обществени организации, членници в труда, дейци на науката, културата, изкуството.

9.5. Ефективност при изпълнение задълженията на класния ръководител по изграждане на колектива, задържане на учениците, работа с ДПО и ДКМС и др.

10. Извънкласни дейности

10.1. Ефективност на предварителната подготовка, разпределение на задачите, ангажиране на учениците

10.2. Използване на рационални форми, индивидуализация и диференциация, целенасоченост на дейностите

10.3. Резултати от извънкласната дейност и изяви по линия на ТНТМ

11. Обществено-политическа дейност

12. Работа с наставниците

13. Други:

СТЕПЕНИ ЗА ОЦЕНКА

1. Значителна — постигнато много високо равнище на оценяваните качества, черти, резултати и т. н., което води до качествено усъвършенстване на учебно-възпитателния процес, до новаторство и творчески решения.

2. Достатъчно — предполага равнище на оценяваните качества и резултати, което може да се приеме като достатъчно за решаване на поставените задачи, но не води до същностни положителни промени в учебно-възпитателния процес.
3. Задоволителна — постигнато е средно равнище на резултати и качества, което задоволява в известна степен изискванията за развитието на образователното дело.
4. Незадоволителна — предполага равнище на оценяваните резултати и качества, което не задоволява изискванията и става причина за отрицателни явления в учебно-възпитателния процес.

НАРЕЖДЕНИЯ И ПРЕПОРЪКИ:

Дата ДИРЕКТОР: ИНСПЕКТОР:
УЧИТЕЛ:

THE ACTIVITY IN IMPROVEMENT OF QUALIFICATION
IN THE GEOGRAPHIC SECTION
IN TOLBUKHIN DISTRICT

Radka Davidova

S u m m a r y

The improvement of the pedagogical and professional qualification of teachers is a complex process but it is an obligatory condition for successful solution of the complicated problems of education. The present article considers the system of training for improvement of qualification in Tolbukhin district and in the methodical group of geography. More attention is paid to the analysis of the most effective forms of qualification. Two enclosures are attached which could be used in the geography sections and in the other districts as well.